

Tomasz Tomaszewski

"Lectio Divina" w nauczaniu Benedykta XVI i w pracach synodu biskupów z 2008 roku

Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie 15, 255-267

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ks. Tomasz Tomaszewski

LECTIO DIVINA W NAUCZANIU BENEDYKTA XVI I W PRACACH SYNODU BISKUPÓW Z 2008 ROKU

W ostatnich latach widoczne jest w całym Kościele ożywione zainteresowanie praktyką określaną jako *lectio divina*¹. Papieska Komisja Biblijna w dokumencie z roku 1993 zatytułowanym *Interpretacja Biblii w Kościele* stwierdza, że *lectio divina* jest indywidualną lub wspólnotową lekturą dłuższego lub krótszego fragmentu Pisma Świętego przyjmowanego jako słowo Boże, która pod wpływem poruszenia Ducha Świętego rozwija się w medytację, modlitwę i kontemplację².

W ten nurt odnowy *lectio divina* wpisuje się oczywiście bardzo wyraźnie nauczanie papieży, szczególnie Jana Pawła II i Benedykta XVI³. Dlatego celem niniejszego artykułu jest analiza wypowiedzi obecnego Ojca Świętego na temat *lectio divina*. Pochodzą one z pierwszych pięciu lat jego papieskiej posługi, którą rozpoczął z chwilą wyboru na Stolicę Piotrową dnia 19 kwietnia 2005

¹ To zainteresowanie widoczne jest choćby w ilości polskich publikacji dotyczących *lectio divina*. Wśród nich warto zauważyć następujące pozycje: F. Koenig, *Odnova praktyki «lectio divina»*, Opole 2003; W. Zatorski, *Usłyszeć Słowo Boże. Praktyka „lectio divina”*, Kraków 2003; *Uważajcie, jak słuchacie (Łk 8, 18). Teoria i praktyka lectio divina*, H. Witczyk, S. Haręzga (red.), Kielce 2004; *Lectio divina*, J.M. Popławski (red.), Lublin 2008. Cenną inicjatywą jest również wydawanie polskiego tłumaczenia 17-tomowego *Lectio divina na każdy dzień roku* G. Zeviniego i P.G. Cabry. Do tej pory w Wydawnictwie Sióstr Loretanek ukazało się kilkanaście tomów tego dzieła. Oczywiście nie sposób wymienić tutaj wszystkich, bardzo licznych inicjatyw związanych z *lectio divina*, podejmowanych w wielu miejscach Polski, w sposób szczególnie przez środowisko naukowe biblistów.

² Jest to własne tłumaczenie z francuskiego oryginału dokumentu: „La Lectio divina est une lecture, individuelle ou communautaire, d’un passage plus ou moins long de l’écriture accueillie comme Parole de Dieu et se développant sous la motion de l’Esprit en méditation, prière et contemplation” (*L’interprétation de la Bible dans l’Eglise*, IV, C, 2). R. Rubinkiewicz proponuje następujące tłumaczenie: „*Lectio divina* jest lekturą indywidualną lub wspólnotową dłuższego czy krótszego tekstu Pisma Świętego przyjętego jako Słowo Boże, która rozwija się w czasie medytacji, modlitwy i kontemplacji za poruszeniem Ducha” (*Interpretacja Biblii w Kościele. Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej z komentarzem biblistów polskich*, R. Rubinkiewicz (red.), Warszawa 1999, s. 93-94). Natomiast K. Romaniuk tłumaczy ten tekst w taki sposób: „*Lectio divina* jest to indywidualna albo zbiorowa lektura nieco dłuższego fragmentu Pisma św. jako Słowa Bożego, odbywająca się wskutek pewnego poruszenia przez Ducha św. i przechodząca w medytację, modlitwę i kontemplację” (Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, Poznań 1994, s. 106).

³ Tematem *lectio divina* w nauczania Jana Pawła II zajęli się m.in.: S. Haręzga, *Eklezjalne konteksty lectio divina w nauczaniu Jana Pawła II*, w: *Opoka Kościoła Chrystusowego. Bibliści KUL w 25 rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II*, S. Szymik, H. Ordon (red.), Lublin 2004, s. 221-230; F. Koenig, *Odnova praktyki «lectio divina»*, s. 201-212.

roku. W tym okresie, a dokładnie w dniach 5-26 października 2008 roku, odbyło się w Watykanie XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów na temat *Słowo Boże w życiu i misji Kościoła*. W związku z tym, przedmiotem badań w tym artykule będzie również obecność zagadnienia *lectio divina* w dokumentach przygotowujących ten synod oraz w samych obradach synodalnych.

1. Nauczanie Benedykta XVI

To, że propagowanie *lectio divina* leży Benedyktowi XVI na sercu i że jest ono przez niego postrzegane jako decydujący element odnowy dzisiejszej wiary, przejawia się w przesłaniu, które kieruje on do różnych kategorii osób. Jego pierwsza papieska wypowiedź dotycząca *lectio divina* była związana z obchodzoną jesienią 2005 roku czterdziestą rocznicą uchwalenia przez Sobór Watykański II *Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym „Dei verbum”*. W przemówieniu do uczestników kongresu odbywającego się z tej okazji w Rzymie papież zwrócił uwagę na to, że dzięki temu soborowemu dokumentowi została bardziej doceniona podstawowa wartość słowa Bożego. To zrodziło z kolei odnowę życia Kościoła, przede wszystkim w kaznodziejstwie, katechezie, teologii, duchowości i działalności ekumenicznej. W tym właśnie kontekście Benedykt XVI przypomniał i polecił prastarą tradycję *lectio divina*: „Częste czytanie Pisma Świętego połączone z modlitwą staje się wewnętrzną rozmową, kiedy to czytając, słuchamy Boga, który przemawia, a modląc się, odpowiadamy Mu ufnym otwarciem swych serc (por. *Dei verbum*, 25). Praktyka ta, jeśli będzie się ją skutecznie propagować, przyniesie w Kościele - jestem o tym przekonany - nową duchową wiosnę. Jako stały element duszpasterstwa biblijnego *Lectio divina* winna być zatem coraz bardziej propagowana, również przy użyciu nowych metod, starannie dobranych i dostosowanych do naszych czasów. Nigdy nie można zapominać, że słowo Boże jest lampą dla naszych stóp i światłem na naszej ścieżce (por. Ps 119[118], 105)”⁴.

Również w kontekście rocznicy ogłoszenia *Konstytucji „Dei verbum”* Ojciec Święty zwrócił uwagę na *lectio divina*, przemawiając do wiernych zgromadzonych na placu św. Piotra podczas rozważania przed niedzielną modlitwą *Anioł Pański*: „Spośród wielorakich owoców tej biblijnej wiosny chciałbym wspomnieć o upowszechnieniu prastarej praktyki *lectio Divina*, czyli «duchowej lektury» Pisma Świętego. Polega ona na długim obcowaniu z tekstem biblijnym, wielokrotnym czytaniu go, niejako «przeżuwanie», jak mówią Ojcowie, by wycisnąć z niego, jeśli można tak powiedzieć, wszystek «sok», aby stał się pożywką dla medytacji i kontemplacji i niczym limfa przenikał konkretne

⁴ Benedykt XVI, *Przemówienie do uczestników kongresu z okazji 40. rocznicy ogłoszenia soborowej konstytucji „Dei verbum” - 16.09.2005*, „L'Osservatore Romano” 11-12 (2005), s. 25.

życie. Aby praktykować *lectio Divina*, umysł i serce muszą być oświecone przez Ducha Świętego, czyli przez samego Inspiratora Pisma, a zatem muszą być nastawione na «nabożne słuchanie»⁵.

W dniach od 2 do 23 października 2005 roku odbywało się w Watykanie XI Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów na temat *Eucharystia źródłem i szczytem życia oraz misji Kościoła*. Na rozpoczęcie pierwszej synodalnej kongregacji generalnej Benedykt XVI wygłosił rozważanie w oparciu o tekst 2 Kor 13, 11. Zatrzymując się nad obecnym w nim greckim czasownikiem *froneite*, powiedział do uczestników synodu: „Myśleć myślami Chrystusa. Możemy to czynić, jeśli czytamy Pismo Święte, w którym myśli Chrystusa są Słowem, rozmawiają z nami. W tym duchu powinniśmy praktykować *lectio Divina* - odczytywać w Piśmie Świętym myśl Chrystusa, uczyć się myśleć razem z Chrystusem, myśleć zgodnie z Chrystusem i dzięki temu mieć w sobie uczucia Chrystusa, umieć przekazywać także innym myśli Chrystusa, uczucia Chrystusa”⁶.

Owoce tego synodu stała się, podpisana przez Benedykta XVI 22 lutego 2007 roku, *Adhortacja apostołska „Sacramentum caritatis” o Eucharystii jako źródle i szczyt życia i misji Kościoła*. W punkcie dotyczącym liturgii słowa papież zwrócił uwagę na to, że środkami koniecznymi do tego, by pomagać wiernym docenić skarby Pisma Świętego obecne w lekcjonarzu, są duszpasterskie inicjatywy, celebracje słowa oraz modlitewna lektura (*lectio divina*)⁷.

Ojciec Święty podkreśla również pierwszorzędne znaczenie słowa Bożego, w tym *lectio divina*, w kontekście dążeń ekumenicznych: „Wspólne słuchanie słowa Bożego; praktykowanie *lectio divina* Biblii, czyli czytania połączonego z modlitwą; zdumienie nowością słowa Bożego, które nigdy się nie starzeje i nigdy nie wyczerpuje; przezwyciężenie naszej głuchoty na te słowa, które są niezgodne z naszymi przekonaniem i opiniami; słuchanie i badanie w jedność z wierzącymi wszystkich czasów - to wszystko stanowi drogę, którą należy przebyć, by osiągnąć jedność w wierze jako odpowiedź na słuchanie słowa”⁸.

Szczególną grupą wypowiedzi Benedykta XVI, które zawierają odniesienia do *lectio divina*, są jego przemówienia do kapłanów, osób konsekrowanych i alumnów. W swojej homilii podczas Mszy Krzyżma w Wielki Czwartek, mówiąc o tym, że kapłan ma się stać przyjacielem Jezusa, Ojciec Święty zwrócił uwagę na *lectio divina* jako jeden ze środków do osiągnięcia tego celu:

⁵ Benedykt XVI, *Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”* - 6.11.2005, „L'Osservatore Romano” 2 (2006), s. 40.

⁶ Benedykt XVI, *Rozważanie na rozpoczęcie I kongregacji generalnej Synodu Biskupów* - 3.10.2005, „L'Osservatore Romano” 1 (2006), s. 11.

⁷ Benedykt XVI, *Adhortacja apostołska „Sacramentum caritatis”*, nr 45, „L'Osservatore Romano” 4 (2007), s. 22.

⁸ Benedykt XVI, *Homilia na zakończenie Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan* - 25.01.2007, „L'Osservatore Romano” 3 (2007), s. 17.

„Powinniśmy poznawać Jezusa w sposób coraz bardziej osobisty, słuchając Go, żyjąc razem z Nim, przebywając blisko Niego. Słuchać Go - w *lectio divina*, czyli czytając Pismo Święte w sposób nie akademicki, ale duchowy. W ten sposób uczymy się spotykać Jezusa obecnego, przemawiającego do nas. Powinniśmy rozmyślać i zastanawiać się nad Jego słowami i Jego czynami, przed Nim i z Nim. Czytanie Pisma Świętego jest modlitwą, powinno być modlitwą - powinno brać początek z modlitwy i prowadzić do modlitwy”⁹.

Zwracając się do uczestników kapituły generalnej salezjanów, papież napisał: „Codzienna *lectio divina* i Eucharystia są światłem i mocą życia duchowego konsekrowanego salezjanina. Pokarmem jego dnia musi być słuchanie i rozważanie słowa Bożego; ma on pomagać również młodzieży i wiernym świeckim doceniać jego znaczenie w codziennym życiu, a także starać się dawać świadectwo tego, o czym mówi słowo”¹⁰.

Natomiast w przemówieniu do zakonników i zakonnice z okazji Światowego Dnia Życia Konsekrowanego Benedykt XVI wyraził ufność, że Rok św. Pawła umocni w nich „wołę przyjęcia Pawłowego świadectwa i rozważania każdego dnia Słowa Bożego oraz wiernego praktykowania *lectio divina*, modlenia się z wdzięcznością «psalmami, hymnami, pieśniami pełnymi ducha» (Kol 3, 16)”¹¹.

Trzeba podkreślić, że Ojciec Święty nie tylko wypowiada się teoretycznie na temat *lectio divina*, ale również ją praktykuje. Do tej pory dwukrotnie poprowadził *lectio divina* dla alumnów, odwiedzając ich z okazji święta patronalnego Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Rzymskiej. Benedykt XVI rozważał z nimi teksty Ga 5, 13-16 oraz J 15, 9-17¹². Natomiast w Roku Kapłańskim, podczas tradycyjnego wielkopostnego spotkania z duchowieństwem swojej diecezji, Biskup Rzymu poprowadził *lectio divina* do *Listu do Hebrajczyków*¹³.

Kwestia *lectio divina* poruszona została również w innych papieskich wystąpieniach skierowanych do mieszkańców Rzymu. W przemówieniu do uczestników Kongresu Diecezji Rzymskiej, mówiąc o wspólnotach parafialnych, papież powiedział: „Aby takie wspólnoty, nie utraciły swojej tożsamości

⁹ Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. Krzyżma w Wielki Czwartek* - 13.04.2006, „L'Osservatore Romano” 5 (2006), s. 12.

¹⁰ Benedykt XVI, *Przesłanie z okazji XXVI Kapituły Generalnej Salezjanów* - 1.03.2008, „L'Osservatore Romano” 4 (2008), s. 8.

¹¹ Benedykt XVI, *Przemówienie do zakonników i zakonnice z okazji obchodów Światowego Dnia Życia Konsekrowanego* - 2.02.2009, „L'Osservatore Romano” 4 (2009), s. 20.

¹² Benedykt XVI, *Przemówienie do alumnów Rzymskiego Wyższego Seminarium Duchownego* - 20.02.2009, „L'Osservatore Romano” 4 (2009), s. 28-30; «*Lectio divina*» w *Rzymskim Wyższym Seminarium Duchownym* - 12.02.2010, „L'Osservatore Romano” 5 (2010), s. 15-19.

¹³ Benedykt XVI, «*Lectio divina*» dla duchowieństwa diecezji rzymskiej - 18.02.2010, „L'Osservatore Romano” 5 (2010), s. 24-28.

i swej żywotności, koniecznym jest ich edukacja w modlitewnym zasłuchaniu słowa Bożego poprzez praktykę *lectio divina*¹⁴.

Później Benedykt XVI nawiązał jeszcze dwukrotnie do tego wystąpienia. Pierwszy raz w homilii podczas uroczystości Bożego Ciała: „Przed kilkoma dniami, gdy otwierałem doroczny kongres diecezjalny, zwróciłem uwagę na to, jak ważne jest, by jako Kościół nieustannie wsłuchiwać się w Słowo Boże, w modlitwie i zgłębiając Pisma, zwłaszcza przez praktykowanie *lectio divina*, czyli medytacyjnej i adoracyjnej lektury Biblii”¹⁵. Kolejny raz temat ten powrócił w papieskiej homilii podczas Nieszporów na zakończenie roku 2009: „Aby być wiarygodnymi świadkami prawdy o człowieku, trzeba w duchu modlitwy wsłuchiwać się w Słowo Boże. W związku z tym pragnę przede wszystkim zalecić dawną tradycję *lectio divina*. Parafie oraz różne instytucje kościelne, także dzięki pomocy wikariatu, będą mogły z pożytkiem propagować tę dawną praktykę, tak by stała się ona istotną częścią zwyczajnego duszpasterstwa”¹⁶.

Ważnymi wypowiedziami dotyczącymi *lectio divina* są papieskie słowa skierowane do ludzi młodych. W orędziu na XXI Światowy Dzień Młodzieży, odbywający się 9 kwietnia 2006 roku pod hasłem „Twoje słowo jest lampą dla moich kroków i światłem na mojej ścieżce” (Ps 119, 105), Benedykt XVI zachęcał młodych, aby dobrze poznawali Biblię, trzymali ją w zasięgu ręki, aby była dla nich niczym kompas wskazujący drogę, którą należy iść. Następnie napisał: „Sprawdzonej drogą prowadzącą do zgłębiania słowa Bożego i delektowania się nim jest *lectio divina*, stanowiąca prawdziwy i właściwy duchowy szlak, podzielony na etapy. Od *lectio*, która polega na wielokrotnym czytaniu jednego fragmentu Pisma Świętego i na odkrywaniu jego zasadniczych elementów, przechodzi się do *meditatio*, będącej niczym duchowy przystanek, kiedy dusza zwraca się do Boga, starając się pojąć to, co Jego słowo mówi nam dzisiaj na temat konkretnego życia. Potem ma miejsce *oratio*, w czasie której prowadzimy bezpośrednią rozmowę z Bogiem, i tak dochodzimy na koniec do *contemplatio*, pomagającej nam zachować wrażliwość serca na obecność Chrystusa, którego słowo jest «lampą, która świeci w ciemnym miejscu, aż dzień zaświta, a gwiazda poranna wszędzie w waszych sercach» (2 P 1, 19). Czytanie, studiowanie i rozważanie Słowa powinny następnie znaleźć wyraz w życiu, odznaczającym się konsekwentną wiernością Chrystusowi i Jego nauce”¹⁷.

¹⁴ Benedykt XVI, *Przemówienie podczas Kongresu Diecezji Rzymskiej* - 26.05.2009:

<http://www.vicariatusurbis.org/DOCUMENTI/Santo%20Padre/Benedetto%20XVI/ConvegnoEcclesialeDiocesano2009InterventoPapa26052009.pdf> (24.03.2010).

¹⁵ Benedykt XVI, *Homilia podczas Mszy św. w uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa* - 11.06.2009, „L'Osservatore Romano” 10 (2009), s. 11.

¹⁶ Benedykt XVI, *Homilia podczas Nieszporów na zakończenie roku 2009* - 31.12.2009, „L'Osservatore Romano” 2 (2010), s. 14.

¹⁷ Benedykt XVI, *Orędzie na XXI Światowy Dzień Młodzieży*, „L'Osservatore Romano” 4 (2006), s. 7.

Podczas spotkania młodzieży Rzymu i Lacjum na placu św. Piotra, 21-letni student inżynierii chemicznej Simone, nawiązując do powyższego orędzia i dziękując za nie, zadał Ojcu Świętemu pytanie: „Jak mogę rozpoznać, że to, co czytam, jest słowem Bożym dotyczącym mojego życia?”. Papież odpowiedział: „Pismo Święte wprowadza we wspólnotę z rodziną Bożą. A więc nie można czytać go samemu. Oczywiście, ważne jest, by czytać Biblię w sposób bardzo osobisty, podczas osobistej rozmowy z Bogiem, ale jednocześnie jest ważne, by czytać ją wraz z osobami, które dzielą naszą życiową drogę. Ważne jest, by korzystać z pomocy wielkich mistrzów *Lectio divina*. Mamy, na przykład, wiele pięknych ksiąg kard. Martiniego, prawdziwego mistrza *Lectio divina*, który pomaga wejść w żywą treść Pisma Świętego. On, znający dobrze wszystkie okoliczności historyczne, wszystkie elementy charakterystyczne związane z przeszłością, stara się jednak zawsze pokazać również, że słowa pozornie należące do przeszłości są także słowami chwili obecnej”¹⁸.

Na mistrzów *lectio divina* pojawiających się na przestrzeni dziejów Kościoła Benedykt XVI zwracał uwagę w swoich katechezach podczas środowych audiencji generalnych. Mówiąc o Orygenesie, papież zacytował fragment jego *Listu do Grzegorza* zachęcający go do wytrwałego oddawania się *lectio* Bożych pism w celu poszukiwania ukrytego w nich sensu. Następnie Ojciec Święty skomentował ten cytat: „Od razu widoczna staje się «pierwszorzędna rola», jaką Orygenes odegrał w dziejach *lectio divina*. Biskup Mediolanu Ambroży - który nauczył się czytać Pisma na dziełach Orygenesusa - wprowadził ją potem na Zachodzie, a następnie przekazał Augustynowi i późniejszej tradycji monastycznej”¹⁹. Benedykt XVI powrócił do tych myśli w katechezie o św. Ambrozym, który „poznawać i komentować Biblię nauczył się na podstawie dzieł Orygenesusa, niekwestionowanego mistrza «szkoły aleksandryjskiej». Ambroży rozpowszechnił w środowisku łacińskim medytację Pisma Świętego na wzór Orygenesusa, wprowadzając na Zachodzie praktykę *lectio divina*. Metodę *lectio* stosował Ambroży w całym swym przepowiadaniu i we wszystkich pismach, które zrodziło właśnie modlitewne słuchanie słowa Bożego”²⁰.

Wygłaszając katechezę na temat św. Paulina z Noli, papież zauważył, że jego „życie w asceterium w Cimitile upływało w ubóstwie i wypełnione było modlitwą i *lectio divina*. Pismo Święte, które czytał, nad którym medytował i które przyswajał, było dla świętego z Noli światłem, w którego promieniach przyglądał się swojej duszy, dążąc do doskonałości”²¹. Natomiast mówiąc o postaci św. Grzegorza Wielkiego, Ojciec Święty podkreślił, że zdaniem tego doktora Kościoła, „przewodnicy wspólnot chrześcijańskich powinni starać się

¹⁸ Benedykt XVI, *Rozmowa z młodzieżą Rzymu i Lacjum na placu św. Piotra* - 6.04.2006, „L'Osservatore Romano” 6-7 (2006), s. 47.

¹⁹ Benedykt XVI, *Audiencja generalna* - 2.05.2007, „L'Osservatore Romano” 7-8 (2007), s. 41.

²⁰ Benedykt XVI, *Audiencja generalna* - 24.10.2007, „L'Osservatore Romano” 12 (2007), s. 37.

²¹ Benedykt XVI, *Audiencja generalna* - 12.12.2007, „L'Osservatore Romano” 2 (2008), s. 49.

odczytywać wydarzenia w świetle słowa Bożego: w tym sensie wielki papież poczuwa się do obowiązku, by wprowadzić pasterzy oraz wiernych na duchową drogę oświeconej i konkretnej *lectio divina*, osadzonej w kontekście własnego życia²².

W jednej ze swoich katechez środowych Benedykt XVI zwrócił również uwagę na rolę, jaką odgrywało Pismo Święte w teologii monastycznej i teologii scholastycznej: „W klasztorach XII w. metoda teologiczna była związana głównie z wyjaśnianiem Pisma Świętego - *sacra pagina*, jak mawiali autorzy tamtego okresu, i uprawiano zwłaszcza teologię biblijną. Znaczy to, że wszyscy mnisi byli zapalonymi słuchaczami i czytelnikami Pisma Świętego, i jednym z ich głównych zajęć była *lectio divina*, czyli modlitewne czytanie Biblii. Według nich, zwykle czytanie tekstu świętego nie wystarcza, by pojąć jego głęboki sens, wewnętrzną jedność i transcendentne przesłanie. Dlatego należało praktykować «lekturę duchową», której towarzyszyło otwarcie na Ducha Świętego. W ten sposób - na wzór ojców Kościoła - interpretowano Biblię alegorycznie, by na każdej stronicy Starego i Nowego Testamentu odnajdować, co mówi ona o Chrystusie i o Jego dziele zbawienia²³».

2. Prace Synodu Biskupów

Do kompetencji papieża należy zwołanie synodu, zatwierdzenie wyboru członków, wyznaczenie zagadnień, jakie mają być rozpatrywane, ustalenie porządku obrad oraz otwarcie i zamknięcie synodu. Trzeba jednak podkreślić, że synod działa kolegialnie i to do pewnego stopnia w wymiarze uniwersalnym. Najpierw w całym Kościele przeprowadza się konsultacje w sprawie przedmiotu obrad synodalnych. Po wybraniu tematu sekretariat synodu opracowuje *Lineamenta*, czyli zawierający zarys problematyki dokument wstępny, który zostaje następnie rozesłany do wszystkich episkopatów i innych zainteresowanych instytucji, z prośbą o uwagi i propozycje.

Zagadnienie *lectio divina* pojawia się już we wprowadzeniu do *Lineamentów XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów na temat Słowa Bożego w życiu i misji Kościoła*. Jednym z celów tego synodu było bowiem: „przyczynić się do odnowy słuchania Słowa Bożego, podczas liturgii i katechezy, a w szczególności poprzez *Lectio Divina*, dostosowane w odpowiedni sposób do różnych okoliczności²⁴». W rozdziale drugim zatytułowanym *Słowo Boże w życiu Kościoła* jest mowa o ważnej roli, którą w ewangelizacji odgrywa spotkanie z Pismem Świętym: „Ono jest jej podstawowym celem:

²² Benedykt XVI, *Audiencja generalna* - 4.06.2008, „L'Osservatore Romano” 7-8 (2008), s. 37.

²³ Benedykt XVI, *Audiencja generalna* - 28.10.2009, „L'Osservatore Romano” 1 (2010), s. 48.

²⁴ *Lineamenta XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów*, „Słowo Boże w życiu i misji Kościoła”, nr 5: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20070427_lineamenta-xii-assembly_pl.html (24.03.2010).

«Katecheza musi być prawdziwym wprowadzeniem do *Lectio Divina*, czyli do czytania Pisma Świętego, ‘według Ducha’, który żyje w Kościele» (Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 127)²⁵.

Następnie dokument zaleca: „Trzeba gorąco popierać przede wszystkim tę praktykę korzystania z Biblii, która pochodzi z początków chrześcijaństwa i która była obecna w Kościele w całym jego dziejach. Tradycyjnie nazywa się ją *Lectio Divina* i wyróżnia się w niej różne etapy (*lectio, meditatio, oratio, contemplatio*). Pochodzi ona z doświadczenia monastycznego, ale dziś Duch, za pośrednictwem Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, zaleca ją duchowieństwu, wspólnotom parafialnym, ruchom kościelnym, rodzinom i młodym”²⁶. „Wynika stąd (...) proponowanie odpowiednich form bezpośredniego spotkania ze Słowem, zwłaszcza w postaci *Lectio Divina* dla młodych i dla dorosłych”²⁷.

W *Lineamentach* sformułowano również następujące pytania dotyczące *lectio divina*: Czy praktykuje się *lectio divina*? W jakiej formie? Jakie czynniki temu sprzyjają, a jakie to utrudniają?²⁸ Jak jest zorganizowany apostołat biblijny we wspólnocie diecezjalnej? Jakie formy spotkania ze słowem Bożym się proponuje (grupy biblijne, grupy słuchania, kursy biblijne, dni Biblii, *lectio divina*) i w których uczestniczy najwięcej chrześcijan?²⁹

Na podstawie otrzymanych z całego Kościoła uwag i odpowiedzi na postawione pytania sporządzono dokument nazywany *Instrumentum laboris*. Już we wstępie do *Instrumentum laboris* XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów, wśród wielu dobrych owoców, które słowo Boże wydało we wspólnocie chrześcijańskiej, zauważono także „powolne choć owocne odrodzenie praktykowanej na różne sposoby *Lectio Divina*”³⁰.

Ponadto jeden z punktów tego dokumentu został w całości poświęcony właśnie *lectio divina*, które zostało określone jako szczególne doświadczenie modlitewnego spotkania ze słowem Bożym:

„We wszystkich Kościołach zauważa się nowe, szczególne zainteresowanie *Lectio Divina*. W niektórych jest ona wielowiekową tradycją. W pewnych diecezjach po Soborze Watykańskim II tradycja ta stopniowo się rozwija. W wielu wspólnotach staje się nową formą modlitwy i duchowości chrześcijańskiej, co ma bardzo pozytywne znaczenie dla ekumenizmu. Zauważa się również potrzebę dostosowania jej klasycznej formy do różnych sytuacji, mając na uwadze

²⁵ *Lineamenta*, nr 23.

²⁶ *Tamże*, nr 25.

²⁷ *Tamże*, nr 27.

²⁸ *Tamże*, pytanie 6 do rozdziału II.

²⁹ *Tamże*, pytanie 3 do rozdziału III.

³⁰ *Instrumentum laboris XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów „Słowo Boże w życiu i misji Kościoła”*, nr 5: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20080511_instrlabor-xii-assembly_pl.html (24.03.2010).

realne możliwości wiernych, tak aby zachować istotę tej modlitewnej lektury, dbając przy tym o jej jakość jako pokarmu umacniającego wiarę wszystkich.

Warto tu przypomnieć, że *Lectio Divina* jest lekturą Biblii, której historia sięga początków chrześcijaństwa i która towarzyszyła Kościołowi w jego dziejach. Pozostaje ona żywa w doświadczeniu monastycznym, lecz dziś Duch, poprzez Nauczycielski Urząd Kościoła, zaleca ją jako istotny z duszpasterskiego punktu widzenia element, którego wartość trzeba odkryć w życiu Kościoła jako takim, w przygotowaniu i formacji duchowej kapłanów, w codziennym życiu osób konsekrowanych, we wspólnotach parafialnych, w rodzinach, w stowarzyszeniach i ruchach, w życiu zwyczajnych wiernych, dorosłych i młodych, którzy mogą znaleźć w tej formie modlitwy łatwo dostępny i możliwy do zastosowania środek, pozwalający spotkać czy to osobiście, czy to we wspólnocie Słowo Boże. (...)

Fakt, że *Lectio Divina* jest dla Ludu Bożego czymś nowym, wymaga odpowiedniej pedagogii inicjacji, która pozwala dobrze zrozumieć, o co chodzi, i przyczynia się do wyjaśnienia znaczenia różnych stopni i ich zastosowanie zarazem wiernego, jak i roztropnie twórczego. Istnieją bowiem różne sposoby postępowania, takie jak Siedem Stopni (*Seven Steps*), praktykowanych w różnych Kościołach partykularnych w Afryce. Nazwa pochodzi stąd, że spotkanie z Biblią jest niczym droga, na którą składa się siedem momentów: obecność Boga, lektura, medytacja, zatrzymanie się, komunikacja, rozmowa, wspólna modlitwa. Sama nazwa *Lectio Divina* w różnych regionach jest różnie modyfikowana i nazywa się ją na przykład Szkołą Słowa czy Modlitewną lekturą.

Przede wszystkim trzeba pamiętać, że człowiek, który słucha/czyta dzisiaj, jest inny niż człowiek w przeszłości, żyje w sytuacji naznaczonej przez pośpiech i fragmentaryczność. Wymaga to formacji światłej, cierpliwej i stałej kapłanów, osób konsekrowanych i świeckich. Cennymi i już sprawdzonymi praktykami mogą być dzielenie się doświadczeniami, wzbudzonymi przez usłyszane Słowo (*collatio*), czy praktyczne decyzje, zwłaszcza dotyczące dobroczynności (*actio*).

Lectio Divina musi się stać źródłem, które inspiruje różne czynności wspólnoty, jak rekolekcje, skupienia, nabożeństwa i doświadczenia religijne. Ważnym celem jest dążenie do dojrzałości w czytaniu Słowa, umiejętności mądrego rozeznania realnej sytuacji. *Lectio Divina* nie jest bowiem praktyką zarezerwowaną dla pewnych wiernych bardzo zaangażowanych czy grup specjalizujących się w modlitwie. Jest ona rzeczywistością, bez której nie możemy być prawdziwymi chrześcijanami w zsekularyzowanym świecie. Dzisiejszy świat wymaga osobowości kontemplatywnych, czujnych, krytycznych, odważnych. Wymaga on niekiedy nowych i nieznanych dotąd wyborów. Będzie wymagał szczególnych interwencji, które nie wypływają z przyzwyczajenia czy obiegowych opi-

nii, lecz ze słuchania Słowa Pańskiego i tajemniczego dostrzegania Ducha Świętego w sercach”³¹.

Instrumentum laboris stało się podstawą do dyskusji całego zgromadzenia synodalnego. Obrady rozpoczęło tzw. *Relatio ante disceptationem* wygłoszone przez generalnego relatora synodu, kard. Marca Ouellet. W drugiej części swojego wystąpienia, zatytułowanej *Communio - Słowo Boże w życiu Kościoła*, określił on *lectio divina* jako radosną kontemplację Pisma Świętego, stwierdzając jednocześnie, że „byłoby pożądane, aby Synod zachęcił do poszukiwania nowych, prostych i atrakcyjnych metod, odpowiednich dla całego ludu Bożego lub dla poszczególnych kategorii wiernych, by zachęcić ich do ciągłej lektury Słowa Bożego, zarówno wspólnotowej, jak i osobistej, i rozpowszechnić tę praktykę”³².

Na pewnym etapie obrad kard. Marc Ouellet przedstawił tzw. *Relatio post disceptationem*. Zebrał w nim i podsumował poszczególne wypowiedzi wygłoszone w czasie kongregacji generalnych oraz wskazał pewne kierunki do pracy w grupach³³. Czwarty punkt drugiej części tego wystąpienia został zatytułowany *Egzegeza, teologia, lectio divina*. Relator generalny zauważył, że podczas wypowiedzi w auli synodalnej zaakcentowana została ważność *lectio divina* w naszych czasach. Jest to forma modlitwy, która oczyszcza pragnienia i rodzi gotowość do zgadzania się z wolą Bożą. Stwierdzono równocześnie, że ta praktyka nie jest jednak łatwa. Przypomniano także, że osobista lektura Pisma Świętego nie może być odizolowana od wspólnoty i kontekstu eklesjalnego. Kard. Ouellet sformułował również pytanie do pracy w grupach: Jak formować do *lectio divina*?³⁴

Przed zakończeniem swoich obrad XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów skierowało *Oroędzie do Ludu Bożego*. Jego trzecia część została zatytułowana *Dom Słowa: Kościół*. Ukazano w niej strukturę Kościoła wspartą, zgodnie z Dz 2, 42, na czterech duchowych filarach: głoszenie słowa Bożego, Eucharystia, modlitwa, wspólnota braterska. Kwestia *lectio divina* została poruszona w związku z modlitwą: „Trzeci filar duchowej budowli Kościoła, domu Słowa, stanowi modlitwa. (...) Obok Liturgii Godzin i wspólnotowych form celebracji Słowa tradycja wprowadziła praktykę *lectio divina*, modlitewnej lektury w Duchu Świętym, która może otworzyć przed wiernym skarb

³¹ *Instrumentum laboris*, nr 38.

³² M. Ouellet, *Relatio ante disceptationem* - 6.10.2008, „L'Osservatore Romano” 12 (2008), s. 16-18.

³³ Podczas wystąpień w auli synodalnej pojęcie *lectio divina* pojawiło się ponad sto razy. Analiza tych wszystkich wypowiedzi wymagałaby z pewnością odrębnego opracowania. Doskonałym materiałem do jego przygotowania są poszczególne numery *Biuletynu Synodu Biskupów* dostępne na watykańskiej stronie internetowej: http://www.vatican.va/news_services/press/sinodo/documents/bollettino_22_xii-ordinaria-2008/bollettino_22_xii-ordinaria-2008_index_en.html.

³⁴ M. Ouellet, *Relatio post disceptationem* 15.10.2008: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20081015_rel-post-disceptationem_fr.html (24.03.2010).

Słowa Bożego, a także doprowadzić do spotkania z Chrystusem, żywym Słowem Bożym. Rozpoczyna się ona odczytaniem (*lectio*) tekstu, co skłania do postawienia sobie pytania o autentyczną znajomość jego rzeczywistej treści: co mówi tekst Biblii sam w sobie? Po lekturze następuje medytacja (*meditatio*), w której zadajemy sobie pytanie: co tekst biblijny mówi do nas? I tak dochodzimy do modlitwy (*oratio*), która nasuwa kolejne pytanie: co my powiemy Panu w odpowiedzi na Jego Słowo? Końcowym etapem jest kontemplacja (*contemplatio*), podczas której, jako Boży dar, przyjmujemy Jego sposób patrzenia na rzeczywistość i jej oceniania oraz zadajemy sobie pytanie: jakiego nawrócenia umysłu, serca i życia domaga się od nas Pan?³⁵

Ostatnim punktem obrad było głosowanie nad *Propositiones*. Zgodnie z regulaminem synodalnym, są one przeznaczone dla Ojca Świętego, a nie do opublikowania. Jednak tym razem Benedykt XVI zezwolił na podanie ich do wiadomości publicznej³⁶. Temat *lectio divina* pojawił się w kilku spośród 55 propozycji. Synod zaproponował, aby wierni byli wprowadzani w osobistą lub wspólnotową modlitewną lekturę słowa Bożego. Świadomi szerokiego i aktualnego rozpowszechnienia *lectio divina* i innych podobnych metod, ojcowie synodalni upatrują w niej bowiem prawdziwy znak nadziei i w tym kontekście zachęcają wszystkich odpowiedzialnych w Kościele do zwielokrotnienia wysiłków³⁷. Podkreślono również ważność życia kontemplacyjnego i jego drogo-cenny wkład w tradycję *lectio divina*³⁸. Synod zalecił także lekturę modlitewną słowa Bożego, a w szczególności *lectio divina*, jako istotny element w formacji kandydatów do kapłaństwa i to na każdym jej etapie³⁹. Ponadto wskazał wspólne praktykowanie *lectio divina* jako drogę do osiągnięcia jedności chrześcijan⁴⁰. Te przedstawione papieżowi propozycje posłużą mu do przygotowania oczekiwanej przez cały Kościół posynodalnej adhortacji apostolskiej.

Podczas obrad synodalnych również sam Benedykt XVI poruszył zagadnienie *lectio divina*. Zabrał bowiem głos na czternastej kongregacji generalnej i, wychodząc od dwunastego punktu *Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym „Dei verbum”*, wskazał na to, że o egzegezie teologicznej, czyli odpowiedniej w odniesieniu do Pisma Świętego, można mówić tylko wtedy, gdy współistnieją ze sobą dwa nurty metodologiczne: historyczno-krytyczny i teologiczny. Skutkiem nieobecności tego drugiego nurtu jest - zdaniem Ojca Świętego - „powstanie głębokiego rozdziewu między egzegezą naukową a *lectio*

³⁵ *Orędzie XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów do Ludu Bożego*, „L'Osservatore Romano” 1 (2009), s. 28.

³⁶ http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20081025_elenco-prop-finali_it.html (24.03.2010).

³⁷ *Propositio* 22.

³⁸ *Tamże* 24.

³⁹ *Tamże* 32.

⁴⁰ *Tamże* 36.

divina. (...) Tam gdzie egzegeza nie jest teologią, Pismo Święte nie może być duszą teologii, i na odwrót, tam gdzie teologia nie jest zasadniczo interpretacją Pisma Świętego w Kościele, teologia pozbawiona zostaje fundamentu. Dlatego ze względu na życie i misję Kościoła oraz przyszłość wiary jest absolutnie konieczne przewyciężenie tego dualizmu egzegezy i teologii. Teologia biblijna i teologia systematyczna są dwoma wymiarami jednej rzeczywistości, którą zwiemy teologią⁴¹.

Ojciec Święty nawiązał do tego wystąpienia w swoim rozważaniu przed modlitwą *Anioł Pański*, w którym to podsumował prace zakończonego właśnie XII Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów obradującego na temat *Słowa Bożego w życiu i misji Kościoła*: „Kwestią, której poświęcono wiele refleksji, była relacja między Słowem i słowami, czyli między Słowem Bożym i Pismem, które je wyraża. (...) Pismo Święte jest Słowem Bożym w słowach ludzkich. Oznacza to, że każdy tekst musi być odczytywany i interpretowany z uwzględnieniem całości Pisma Świętego, żywej Tradycji Kościoła i światła wiary. (...) Konieczne są zatem zarówno egzegeza naukowa, jak *lectio divina*, które się uzupełniają, próbując dotrzeć poprzez znaczenie dosłowne do znaczenia duchowego, które Bóg chce nam ukazać dzisiaj”⁴².

Lectio divina stanowi więc istotny przedmiot nauczania papieża Benedykta XVI, a także stało się jedną z ważniejszych kwestii podjętych przez zwołane jego decyzją XII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów poświęcone tematowi *Słowa Bożego w życiu i misji Kościoła*. W związku z tym pojawia się pilna konieczność, aby również na początku trzeciego tysiąclecia *lectio divina*, czyli zgodne z wielowiekową i nadal aktualną tradycją słuchanie słowa Bożego, stała się żywym spotkaniem oraz pomogła „odnaleźć w biblijnym tekście żywe słowo, które stawia pytania, wskazuje kierunek, kształtuje życie”⁴³.

Riassunto

Negli ultimi anni in tutta la Chiesa si può notare un interesse animato verso una pratica spirituale chiamata *lectio divina*. In questa corrente si iscrive anche l'insegnamento del papa Benedetto XVI, il quale tale lettura della Sacra Scrittura valuta come un elemento importante del rinnovamento contemporaneo della fede. Per questo il Santo Padre promuove la *lectio divina* nei suoi insegnamenti indirizzati a varie categorie delle persone. La questione

⁴¹ Benedykt XVI, *Refleksja podczas XIV kongregacji generalnej* - 14.10.2008, „L'Osservatore Romano” 12 (2008), s. 34-35.

⁴² Benedykt XVI, *Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”* - 26.10.2008, „L'Osservatore Romano” 1 (2009), s. 34-35.

⁴³ Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte”* 39, „L'Osservatore Romano” 2 (2001), s. 17.

di *lectio divina* era presente anche durante le varie tappe dei lavori della XII Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi che nell'ottobre del 2008 discuteva il tema *La Parola di Dio nella vita e nella missione della Chiesa*. Attualmente la Chiesa aspetta una conclusione di questi dibattiti in forma di un'esortazione post-sinodale del Santo Padre. Senza dubbio in essa troverà un luogo anche la questione di *lectio divina*.